

Gymnázium Rájec-Jestřebí, o. p. s.
Komenského 240, 679 02 Rájec-Jestřebí

Preventivní program školy pro školní rok 2023/2024

OBSAH

1. Údaje o škole
2. Právní východiska
3. Cíle preventivního programu
4. Analýza současného stavu ve škole z hlediska sociálně patologických jevů
5. Šikana, postup při vyšetřování šikanování a spolupráce s rodiči při podezření na šikanování
6. Kyberšikana, předcházení kyberšikaně a strategie řešení
7. Vandalismus a obecná východiska při jeho řešení
8. Záškoláctví, primární prevence a doporučené postupy pro pedagogy
9. Ochrana zdraví před škodlivými účinky návykových látek
10. Krádeže a doporučený postup řešení
11. Tabák a tabákové výrobky
12. Krizové situace spojené s ohrožením násilím ve školním prostředí, které přichází z vnějšího i vnitřního prostředí
13. Sebepoškození, motivy sebepoškození a možná prevence
14. Tematický plán pro školní rok 2022/2023
15. Časově tematický plán metodika primární prevence pro školní rok 2023/2024
16. Důležité kontakty

1. Údaje o škole

Název školy Gymnázium Rájec- Jestřebí o.p.s.
Adresa školy č. p. Komenského 240. 679 02 Rájec-Jestřebí
IČO 25313304
Telefon +420 516 432 181, +420 603 588 369
e-mail kancelar@gymnaziumrajec.cz.
Adresa internetové stránky <https://www.gymnaziumrajec.cz/>
Ředitel školy Ing. Stanislav Laštůvka
Školní metodik prevence Mgr. Hana Nejezchlebová

Gymnázium Rájec-Jestřebí, o. p. s. je zařazeno do sítě škol, předškolních zařízení a školských zařízení (rejstříku škol a školských zařízení) a má všechny studijní obory schváleny MŠMT ČR.

Gymnázium nabízí šestiletý studijní obor – pro žáky ze sedmých tříd a čtyřletý studijní obor – pro žáky z devátých tříd.

Výuka probíhá ve školní budově, škola má k dispozici tělocvičnu a školní hřiště. Tělocvična a hřiště slouží nejen k výuce, ale též pro mimoškolní činnosti a k různým volnočasovým aktivitám. Preventivní aktivity lze realizovat také v přílehlé okolní přírodě. Kmenové i odborné učebny jsou vybaveny odpovídajícím nábytkem, učební pomůcky jsou stále inovovány a doplňovány. Žáci mají k dispozici k výuce učebnu informatiky, učebnu cizích jazyků, odbornou učebnu a laboratoř chemie s projektorem a s interaktivními tabulemi, dále relaxační místnost a školní knihovnu.

2. Právní východiska

§ 29 odst. 1 a § 30 odst. 3 zákona č. 561/2004 Sb., školský zákon

§ 8 a § 9, § 17 a § 18, § 30 zákona č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek

Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, č. j. 21291/2010-18

Metodický pokyn k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních zřízených Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy č. j. 37014/2005-25

Pokyn MŠMT č.j. 14423/99-22 k výchově proti projevům rasismu

Metodický pokyn k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků

z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví č. j. 10194/2002-14

Metodický pokyn MŠMT k řešení šikanování ve školách č. j. 22294/2013-1

Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních č. j. MSMT-21149/2016

Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí na období 2013-2018

Metodický pokyn k řešení kyberšikany a dalších forem kybernetické agrese č. j. 32550/2017-1

Metodický pokyn k rizikovému chování ve školním prostředí - vandalismus č. j. 32549/2017-1

Metodický pokyn k rizikovému chování ve školním prostředí – záškoláctví č. j. 32548/2017-1

Metodický pokyn k rizikovému chování ve školním prostředí – krádeže

Metodický pokyn k rizikovému chování ve školním prostředí – tabák

Metodický pokyn k rizikovému chování ve školním prostředí - krizové situace spojené s ohrožením násilím ve školním prostředí, které přichází z vnějšího i vnitřního prostředí

Metodický pokyn k rizikovému chování ve školním prostředí - sebepoškozování

3. Cíle preventivního programu

V letošním školním roce se strategie prevence sociálně patologických jevů zaměří opět především na posilování dobrých vztahů v kolektivech našich žáků vytvářením pozitivního klimatu mezi žáky, aby žáci i vyučující otevřeně a s důvěrou hovořili o problémech v mezilidských vztazích v třídních kolektivech i v celé škole. Cílem je budovat klima vzájemné důvěry, bezpečí a spokojenosti žáků i učitelů. Je potřeba nadále rozvíjet spolupráci s rodiči a minimalizovat jejich nedůvěru v postoje učitelů.

Věnovat individuální pozornost žákům, kteří žijí v odlišných životních podmínkách, žákům se speciálními vzdělávacími potřebami, žákům, kteří by se mohli stát obětmi šikany a žákům a odlišnou národností.

Vzhledem k aktuálnímu stavu ve společnosti chceme nadále klást větší důraz na oblast bezpečného užívání internetu a rizik virtuální komunikace. Žáci jsou pravidelně vzděláváni v tom, jak mají své osobní údaje zabezpečit a které údaje vůbec nezveřejňovat.

Dále se zaměříme na výchovu dětí a mládeže ke zdravému životnímu stylu, na vytváření životních postojů a kvalitního žebříčku hodnot s důrazem na život bez návykových látek a násilného chování a na upevňování morálních hodnot.

Důraz chceme klást také na smysluplné trávení volného času našich žáků jako součást prevence výskytu patologických jevů v chování žáků.

Důležitý je individuální přístup k jednotlivým žákům. Je nutné analyzovat jedince, konkrétní sociální situaci dítěte. Zvýšenou pozornost věnujeme žákům s vývojovými poruchami učení a chování a pomáháme jim k jejich kompenzaci, protože tuto skupinu chápeme jako velmi ohroženou.

Prostřednictvím celkového výchovného působení budeme usilovat o posilování pozitivního postoje k minoritám a k lidem různých národností a kultur.

Společně s třídními učiteli a rodiči budeme vytvářet pozitivní motivaci pro zapojení všech žáků do aktivit pořádaných školou.

Cílem našeho preventivního programu je vytvořit podmínky pro vztahy mezi žáky školy, žáky a zaměstnanci školy i vzorce chování žáků pro běžný život mimo školní prostředí.

Dále ve spolupráci s rodiči formovat takovou osobnost žáka, která je s ohledem na svůj věk schopna orientovat se v dané problematice, zkoumat ji, ptát se, dělat rozhodnutí a která si bude vážit svého zdraví, bude umět nakládat se svým volným časem a také zvládat základní sociální dovednosti mladého člověka schopného zodpovědně přistupovat ke každodenním problémům.

Dlouhodobé cíle:

- vytváření vlastního bezpečného prostředí školy i pocitu bezpečného prostředí školy
- vytváření zdravého školního klimatu na principech odpovědnosti, spolupráce a sounáležitosti
- posilování komunikačních dovedností (schopnost společně řešit problémy, vyjádřit svůj názor, umět požádat o pomoc)
- včasné a efektivní kroky školy v případech sociálně závadného chování a jednání žáků
- zvyšování odolnosti dětí proti negativnímu působení nabídky drog (zvláště kouření) a dalších sociálně patologických jevů
- formování postojů a dovedností, které vedou k samostatnému odpovědnému rozhodování
- posilování takových činností, které vedou ke schopnosti sebehodnocení
- vytváření kladného vztahu mezi spolužáky a dobrého klimatu vtřídních kolektivech

- prevence úrazů
- zlepšovat mezilidské vztahy
- umět si vážit sama sebe
- znát zásady slušného chování
- umět vhodně trávit volný čas.

Krátkodobé cíle:

- lépe zapojit a zaktivizovat rodiče
- spolupráce s PPP
- pokračovat ve spolupráci s Policií ČR
- uskutečňování třídnických hodin
- seznámení pedagogů s preventivním programem
- pravidelné schůzky metodika prevence a výchovného poradce
- školení pedagogických pracovníků.

4. Analýza současného stavu ve škole z hlediska sociálně patologických jevů

Z výsledků anonymního testování žáků z předchozích let je zřejmé, že se naše škola nepotýká s výraznějšími riziky sociálně patologických jevů. Díky klimatu menší „rodinné školy“ jsou rizika sociálně patologických jevů a případné patologické projevy chování u žáků většinou dobře rozpoznatelná.

Ve většině tříd je nízký počet žáků, který umožňuje hlubší vztahy pedagog – žák a velmi dobré mapování vztahů v třídním kolektivu.

Na pedagogických poradách konaných jednou měsíčně se plánují akce v rámci primární prevence, které nás čekají v následujícím měsíci školního roku. Přednášky a exkurze konané v průběhu roku korespondují s oblastmi rizikového chování (šikana, návykové látky, záškoláctví, xenofobie atd.).

Poradenské služby ve škole zajišťuje výchovný poradce ve spolupráci se školním metodikem prevence, vedením školy, třídními učiteli a dalšími pedagogickými pracovníky.

Na třídní učitele, výchovného poradce a metodika školní prevence se mohou žáci kdykoli ve škole obrátit a požádat ho o konzultaci a podporu v obtížných psychosociálních situacích.

Společně řešíme konflikty mezi žáky, podporujeme optimální komunikaci mezi rodiči, učiteli a žáky.

Podporujeme rozvoj pozitivních vztahů a řešení konfliktů v rámci třídy. Nabízíme individuální pohovory rodičům v případě psychosociální krize v souvislosti s výchovou, péčí o děti, vztahem mezi rodičem a dítětem.

Školní metodik prevence a výchovný poradce jsou v kontaktu s oddělením péče o dítě příslušných úřadů městských částí a kurátory pro děti a mládež a sdruženími poskytujícími služby v této oblasti. Škola monitoruje rizika sociálně patologických jevů a při varovných signálech koordinuje postup výchovný poradce, svolává setkání s rodiči, konzultace se žáky a nabízí podporu a poradenství. Škola spolupracuje s dalšími organizacemi v oblasti prevence sociálně patologických jevů a využívá vybrané programy.

Hlavní podíl na dalším rozvíjení znalostí a dovedností souvisejících s prevencí sociálně patologických jevů spočívá v samostudiu všech učitelů školy a především školního metodika prevence. Další vzdělávání v oblasti prevence probíhá u pedagogických pracovníků v rámci DVPP. Pro pedagogy podílející se na realizaci preventivního programu je metodickým pomocníkem školní metodik prevence ve spolupráci s výchovným poradcem, který pro ně vyhledává nové informace a podněty. Ve sborovně je umístěna nástěnka sloužící pro předávání informací z oblasti výchovného poradenství a primární prevence.

5. Šikana, postup při vyšetřování šikanování a spolupráce s rodiči při podezření na šikanování

Šikana označuje fyzické i psychické omezování či týrání slabšího jedince v kolektivu.

Dochází k ní ve všech skupinách věkových i sociálních. Setkat se s ní můžeme v jakémkoliv typu škol a školských zařízeních, v armádě, sportovním klubu, ve vězení, ale i v rodině (zaměřena na neoblíbené dítě) či v zaměstnání (podle toho, zda je původcem kolega či nadřízený, mluvíme o mobbingu nebo bossingu).

Varianty šikany jsou velmi různé, stejně jako metody, kterými je prováděna. Zpravidla má agresor nad obětí fyzickou či početní převahu.

Preventivní opatření školy směřují k minimalizaci rizika výskytu šikany. Škola ale musí být připravena i na situaci, kdy se přes všechna opatření šikana objeví. Pro takové případy má škola připravené postupy a tyto postupy má zpracované ve svém krizovém plánu.

V případě šikany je nutné posoudit, zda je to šikana v počátečním stadiu, kterou je možné řešit v rámci školy. Tu pak řeší školní metodik prevence (případně výchovný poradce), a to ve spolupráci s třídním učitelem a ředitelem. Pokročilé a neobvyklé formy šikany řeší škola v součinnosti s odborníky ze specializovaných pracovišť, zejména z PPP, SVP.

ZNAKY ŠIKANOVÁNÍ

□ nepřímé (varovné) znaky, např.:

- žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády
- při týmových sportech bývá jedinec volen do mužstva mezi posledními
- o přestávkách vyhledává blízkost učitelů
- má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený
- působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči
- stává se uzavřeným
- jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje
- jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené
- stále postrádá nějaké své věci
- jeho oděv je zašpiněný a poškozený
- odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy
- mění svoji pravidelnou cestu do a ze školy
- začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole
- má odřeniny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit. Zejména je třeba věnovat pozornost mladším žákům nově zařazeným do třídy, neboť přizpůsobovací konflikty nejsou vzácností.

□ přímé znaky šikanování, např.:

- posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet. Rozhodujícím kritériem je, do jaké míry je konkrétní žák přezdívkou nebo „legráčkami“ zranitelný.
- kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávistným, nebo pohrdavým tónem
- nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil
- příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem a skutečnost, že se jim podřizuje
- nátlak na žáka k vykonání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti na nich

- honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvlášť silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí
- rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a nesnaží se uniknout.

STADIA ŠIKANOVÁNÍ

1. stadium: ZROD OSTRAKISMU

- jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spořádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

2. stadium: FYZICKÁ AGRESE A PŘITVRZOVÁNÍ MANIPULACE

- v zátěžových situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese.

3. stadium (klíčový moment): **VYTVOŘENÍ JÁDRA** - vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito širitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. V počátku se stávají jejich oběťmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“.

4. stadium: VĚTŠINA PŘIJÍMÁ NORMY

- normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. U členů „virem“ přemnožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě- aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

stadium: TOTALITA NEBOLI DOKONALÁ ŠIKANA

- násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává éra „vykořisťování“. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí- „otrokáře“ a „otroky“. Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná.

POSTUP PŘI VYŠETŘOVÁNÍ ŠIKANOVÁNÍ

V prvních třech stádiích šikanování bude uplatňován následující postup:

1. Rozhovor s těmi, kteří na šikanování upozornili, a s oběťmi.
2. Nalezení vhodných svědků.
3. Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky (nikoli však konfrontace obětí a agresorů).
4. Zajištění ochrany obětem.
5. Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi.

Vyšetřování provádí v nejlepším případě vyučující, který šikanování rozpoznal, ve spolupráci se školním metodikem prevence a třídním učitelem postižené třídy. Na vyšetřování se dále podílí vedení školy, výchovný poradce a další vyučující dle potřeby.

V případě výskytu pokročilé šikany s neobvyklou formou- výbuch skupinového násilí vůči oběti, tzv. třídního lynčování, bude uplatněn následující postup:

1. Překonání šoku pedagogického pracovníka a bezprostřední záchrana oběti.
2. Domluva pedagogických pracovníků na spolupráci a postupu vyšetřování.
3. Zabránění domluvě agresorů na křivé výpovědi.
4. Pokračující pomoc a podpora oběti.
5. Nahlášení policii.

6. Vlastní vyšetřování.

V rámci první pomoci při pokročilých, brutálních a kriminálních šikanách bude navázána spolupráce s dalšími institucemi a orgány, a to zejména s pedagogicko-psychologickou poradnou (okresní metodik prevence), popř. se střediskem výchovné péče, orgánem sociálně právní ochrany dítěte, Policií ČR.

V případě negativních dopadů šikanování na oběť bude zprostředkována péče pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče, speciálně pedagogického centra nebo dalších odborníků- klinických psychologů, psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů.

Škola se taktéž bude v rámci svých možností snažit ovlivnit kolektiv šikanou zasažené třídy, aby došlo k znovuvyvození demokratické atmosféry a přátelských vztahů mezi jejími žáky navzájem i mezi nimi a jejich okolím.

O potrestání agresorů bude jednat komise složená z pedagogických pracovníků účastnících se vyšetřování- užita mohou být i běžná výchovná opatření: napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele školy, snížení známky z chování, převedení do jiné třídy.

V mimořádných případech se užijí další opatření: ředitel školy doporučí rodičům dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení SVP, případně doporučí realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v místně příslušném diagnostickém ústavu.

Ředitel/ka školy podá návrh orgánu sociálně právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu.

SPOLUPRÁCE S RODIČI

Pokud rodiče informují školu o podezření na šikanování, bude uplatněn výše uvedený postup. Bude navázána spolupráce jak s rodinou oběti, tak s rodinou agresora. Při jednání s rodiči budou pedagogičtí pracovníci dbát na taktní přístup a zejména na zachování důvěrnosti informací.

6. Kyberšikana, předcházení kyberšikaně a strategie řešení kyberšikany

Kyberšikana je forma agrese, která se uplatňuje vůči jedinci či skupině osob s použitím informačních a komunikačních technologií (počítačů, tabletů, mobilních telefonů a dalších moderních komunikačních nástrojů), a ke které dochází opakovaně, ať už ze strany původního agresora či dalších osob - tzv. sekundárních útočníků (např. opakované sdílení nahrávky, opakované komentování apod.).

Při řešení kyberšikany nastává řada situací, které jsou řešitelné hůře, než je tomu u tradičních forem šikany. U kyberšikany je obtížné:

- a) zajistit rychlou ochranu oběti (např. odstranit diskusní skupinu či profil, ve kterém ke kyberšikaně dochází, zajistit odstranění dehonestujících materiálů z internetu a zastavit tak další šíření kyberšikany atd.),
- b) zajistit dostatečný počet svědků (u kyberšikany často chybí svědci, publikum je značně anonymní a nelze identifikovat, kdo má o kyberšikaně informace),
- c) vystopovat útočníka (u tradiční šikany útočníka známe, u kyberšikany však útočník často vystupuje pouze pod přezdívkou, využívá falešné profily atd.),

d) rozpoznat, kdy jde o kyberšikanu a kdy ne (žáci často nerozpoznají hranice kyberšikany a neví, jak se s ní vypořádat, neví, koho kontaktovat, jak postupovat, jaké kroky podniknout).

Mezi kyberšikanu řadíme projevy tradiční psychické šikany posílené využitím ICT, například:

- Dehonestování (ponižování, nadávání, urážení) v on-line prostředí.
- Vyhrožování a zastrašování v on-line prostředí.
- Vydírání v on-line prostředí.
- Očerňování (pomlouvání) v on-line prostředí.

Mezi typické formy kyberšikany také patří:

- Publikování ponižujících videozáznamů, audiozáznamů nebo fotografií
- Ponižování a pomlouvání (denigration)
- Krádež identity (impersonation) a její zneužití
- Ztrapňování pomocí falešných profilů
- Provokování a napadání uživatelů v online komunikaci (flaming/bashing)
- Zveřejňování cizích tajemství s cílem poškodit oběť (trickery/outing)
- Vyloučení z virtuální komunity (exclusion)
- Obtěžování (harassment)
- Specifické formy kyberšikany spojené s hraním on-line her
- Happy slapping (v překladu „zábavné fackování“)
- Kyberstalking (pronásledování ve spojení s využitím informačních komunikačních technologií)
- Webcamrolling (zneužívání webkamer pro manipulaci uživatelů internetu prostřednictvím podvržených videozáznamů).

JAK PŘEDCHÁZET KYBERŠIKANĚ

Základním způsobem, jak lze předcházet kyberšikaně či minimalizovat její dopad, je především všeobecná primární prevence. Cílem primární prevence je předcházet rizikovému chování.

Jak předcházet kyberšikaně na úrovni školy:

- Zanést do školního řádu pravidla používání ICT, intranetu a mobilních telefonů (během vyučování, přestávkách, v areálu školy).
- Informovat žáky o netiketě a „listině práv na internetu“. O této listině by měli být informováni i rodiče nezletilých žáků, např. vyvěšením na webových stránkách škol.
- Instalovat a využívat software, který v učebnách vyučujícímu umožňuje informovat se přes svůj počítač, co právě žák na své ploše dělá. (Informovat o tomto opatření žáky a systém nezneužívat!)
- Být vzorem vhodného užívání moderních technologií.
- Pracovat na povědomí žáků o rizikovém chování na internetu.
- Definovat kompetence v rámci školy a na akcích konaných školou mimo místo, kde se uskutečňuje vzdělávání).
- Začlenit témata spojená s rizikovým chováním na internetu do výuky.
- Vzdělávat pedagogy.
- Podporovat pozitivní využívání technologií.

Jak předcházet kyberšikaně na úrovni jednotlivých pedagogů:

- Posilovat empatii mezi žáky.
 - Pracovat na klimatu třídy, školy.
 - Vést k úctě k druhým lidem.
 - Dávat žákům pozitivní zpětnou vazbu.
 - Vytvářet dobré vztahy mezi žáky i kolegy.
-
- Důsledně zakročovat vůči seznatelným individuálním projevům agrese.

STRATEGIE ŘEŠENÍ KYBERŠIKANY

Pokud nebudeme kyberšikanu řešit, dáváme žákům, kteří o kyberšikaně vědí, signál, že mohou kyberšikanu páchat také a nebudou za ni potrestáni. Tímto způsobem v nich budujeme škodlivé vzorce chování, které pak mohou předávat dále.

Co může dělat škola:

1. Podpořit oběť a zajistit její bezpečí

Mezi první kroky patří zejména zklidnění oběti (ta je často rozčilená, její reakce mohou být přehnané, v některých případech až suicidní) a nabídnutí podpory. Zároveň je třeba zajistit, aby kyberšikana dále nepokračovala, tedy odstranit závadný obsah z internetu – např. smazat videa, která oběť ponižují, odstranit závadné fotografie, zablokovat profil pachatele atd. Toto lze provádět v součinnosti s IT odborníkem, poskytovatelem dané on-line služby, administrátory služby apod.

2. Zajistit co nejvíce důkazních materiálů

Před samotným smazáním materiálů je však nutné zajistit dostatek důkazů – pořídit si snapshoty s důkazním materiálem, stáhnout dané internetové stránky do lokálního počítače, zajistit seznam žáků, kteří se stali publikem kyberšikany (např. v rámci diskusní skupiny na sociální síti) – ideálně s odkazy na jejich profily, pokusit se identifikovat agresora (např. prostřednictvím jeho přátel).

U veřejných diskusních skupin je získání důkazních materiálů poměrně snadné, protože má do skupiny přístup každý, nicméně objevuje se velké množství případů, v kterých útočníci založili uzavřenou diskusní skupinu, do níž pozvali předem vybrané spolužáky. V rámci tohoto uzavřeného prostředí pak realizovali kyberšikanu a postupně do skupiny připojovali další uživatele. V těchto situacích doporučujeme kontaktovat odbornou instituci (např. pracovníky projektu E-Bezpečí, projektu Seznam se bezpečně!, případně kriminalisty oddělení informační kriminality Policie ČR), která může pomoci důkazní materiály zajistit jinými cestami. Důkazní materiály dále využijeme v rámci vyšetřování, při komunikaci s rodiči agresorů a rodičů oběti, v rámci rozhovorů s agresory apod. Vždy je však nutné zajistit bezpečí svědků – tj. z důkazního materiálu by nemělo být zřejmé, jak byl získán (např. v záhlaví jméno žáka, z jehož profilu byl záznam získán).

3. Incident vždy vyšetřit

Všechny případy je nutné důkladně vyšetřit – pokud nejsme schopni incident sami vyšetřit, můžeme využít podpory externích institucí. Vyšetřování zahrnuje zjištění, kde incident probíhal, jak dlouho trval, kdo se do něj zapojil, jaký dopad měl na oběť, jakými technickými prostředky lze útok zastavit apod.

4. Informovat rodiče

O incidentu je nutné informovat rodiče oběti i rodiče agresora, lze využít postupů definovaných ve scénáři řešení tradiční šikany. Poučme rodiče o tom, jaký bude postup řešení na úrovni školy, případně o tom, že daný případ kyberšikany nespadá do kompetence školy a že je možné využít např. právních služeb. V případě, že případ kyberšikany nespadá do kompetencí školy (např. útok proběhl mimo vyučování a nemá

návaznost na šikanu, která probíhá ve škole), mohou rodiče např. zažalovat agresora u občanského soudu za obtěžování, úmyslné vystavování nepřijemným zážitkům, stresu apod. Lze akcentovat také nové legislativní normy – zejména nový občanský zákoník.

5. Zkonzultovat řešení s dalšími institucemi

V některých případech je vhodné postup řešení a zejména zvolené tresty konzultovat s dalšími subjekty – zřizovatelem školy, případně Českou školní inspekcí a dalšími institucemi. Česká školní inspekce ale není pověřena metodickým vedením (její kompetence jsou vymezeny školským zákonem). V řadě případů totiž škola nepostupovala správně a žákům např. navrhla sníženou známku z chování i v situacích, které prokazatelně neprobíhaly v době školní výuky ani v rámci aktivit požádaných školou.

1. Žádat konečný verdikt a informace

Po vyšetření celé situace je nutné trvat na konečném stanovisku všech zainteresovaných institucí (např. Policie ČR, OSPOD, pedagogicko-psychologická poradna...) a dalších subjektů (např. rodičů) (Ministerstvo školství, 2009).

2. Zvolit odpovídající opatření

Je velmi důležité, aby škola při trestání agresorů postupovala v souladu se školním řádem v kombinaci s dalšími strategickými dokumenty školy – např. krizovým plánem, minimálním preventivním programem školy apod. Při určení trestu využíváme možností nabízených ve scénáři pro řešení tradiční šikany (Kolář, 2011). V případech méně závažných forem kyberšikany se doporučuje využívat neformálních řešení. (Jurková, 2010) – např. vytvořit sadu preventivních materiálů z oblasti rizikového chování na internetu, připravit přednášku o důležitosti odpovědného používání moderních technologií atd.

3. Realizovat preventivní opatření

Aby se nežádoucí chování v budoucnu neopakovalo, je nutné zajistit preventivní opatření. Ta lze zabezpečit – např. prostřednictvím realizací projektových dnů zaměřených na prevenci, přípravou materiálů pro podporu prevence, prostřednictvím tzv. hraní rolí v rámci běžné výuky či mimo ni, posilováním dobrých vztahů mezi žáky apod.

Při stanovení kompetencí při řešení kyberšikany je třeba zjistit, zda jednání prokazatelně souvisí s činností školy (týká se žáků či zaměstnanců školy a zároveň má výrazně negativní dopad do školního prostředí nebo takové narušení intenzivně a bezprostředně hrozí). Škola má ohlašovací povinnost při výskytu šikany v následujících případech (Ministerstvo školství, 2016a):

1. Dojde-li k šikaně/kyberšikaně v průběhu vyučování, s ním souvisejících činností anebo poskytování školských služeb, má škola povinnost tuto skutečnost oznámit zákonnému zástupci jak žáka, který byl útočníkem, tak žáka, který byl obětí. Tato povinnost vyplývá ze školského zákona (§ 21 odst. 2 školského zákona, podle něhož mají zákonní zástupci dětí a nezletilých žáků právo mj. na informace o průběhu a výsledcích vzdělávání dítěte či žáka a právo vyjadřovat se ke všem rozhodnutím týkajícím se podstatných záležitostí jejich vzdělávání).

2. Škola ohlašuje orgánu sociálně právní ochrany dětí takové skutečnosti, které nasvědčují tomu, že dítě je v ohrožení buď proto, že ho ohrožuje někdo jiný, nebo proto, že se ohrožuje svým chováním samo (viz § 6, 7 a 10 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (*Zákon č. 359/1999 Sb., 2012*)); v případě šikany se jedná o všechny případy, které škola oznámila policejnímu orgánu nebo státnímu zástupci, a dále případy, které výše uvedeným nebyly oznámeny i přesto, že se stalo něco závažného, protože nebyl zákonný důvod.

3. Dojde-li v souvislosti se šikanou k jednání, které by mohlo naplňovat znaky přestupku nebo trestného činu, obrací se škola na Policii ČR. Trestní oznámení je možné podat také na státní zastupitelství. Tuto skutečnost

oznámí ředitel školy nebo jiná pověřená osoba jakoukoliv formou (písemně, telefonicky, osobně) na Policii ČR, v ideálním případě přímo specialistovi na problematiku mládeže Služby kriminální policie a vyšetřování, jinak na nejbližším obvodním oddělení policie. V takovém případě vystupuje tato osoba jako oznamovatel a má právo na vyrozumění do jednoho měsíce od podání oznámení. Oznámení může podat také zákonný zástupce dítěte.

V případě závažnějšího stupně šikany/kyberšikany by měl být informován také zřizovatel školy.

7. Vandalismus a obecná východiska při jeho řešení

Jako vandalismus se označuje svévolné poškozování a ničení veřejného i soukromého majetku či podobných statků, které nepřinášejí pachateli žádné materiální obohacení a pro které pachatel zpravidla nemá žádný motiv - většinou tak koná jen pro vlastní potěšení či pro potřebu odreagovat se. Často k němu dochází pod vlivem alkoholu nebo jiných drog.

Ve škole se jedná nejčastěji o poškozování školního majetku či věcí spolužáků. Útoky na věci mají za následek jejich úplné zničení (ulomené části nábytku, prokopnuté dveře, zničené školní pomůcky, učebnice části oblečení apod.). Mezi poškozování školního majetku řadíme také sprejerství (čmáranice a nápisy na zdech nebo školním nábytku, apod.). Primárním motivem sprejerství nemusí být záměrné poškození majetku, ale např. kreativní vyjádření sebe sama u dospívajícího jedince (avšak společensky netolerovaným způsobem).

PREVENCE V OBLASTI VANDALISMU

Primární prevence v oblasti vandalismu je zaměřena na celou populaci mladé generace, tj. na osoby, u kterých ještě nedošlo k projevům tohoto rizikového chování. Jejím cílem je eliminace rizikových faktorů, podpora společensky žádoucího chování, rozvoj kladného vztahu ke společnosti, k sociálnímu prostředí, podpora tvorby společensky žádoucích hodnotových žebříčků, prosociálního chování, zdravého životního stylu a duševního zdraví.

Mezi prvky efektivní primární prevence patří interaktivní programy v menších skupinách, vytváření dobrého klimatu ve třídě a skupině, programy pomáhající žákům odolávat sociálnímu tlaku, zaměřené na zkvalitnění komunikace, osvojování a rozvoj sociálně emočních dovedností a kompetencí, konstruktivní zvládání konfliktů a zátěžových situací, odmítání návykových látek, zvyšování zdravého sebevědomí a sebehodnocení, posilování odvahy, stanovování realistických cílů, zvládání úzkosti a stresu.

V rámci sekundární prevence je cílem včas diagnostikovat problém a určit výchovné, léčebné a jiná opatření k řešení. Je orientována již na osoby rizikové - u kterých je pravděpodobný výskyt společensky nežádoucího a nebezpečného chování, nebo u nich k výskytu rizikového chování již došlo.

Základním a optimálním řešením rizikového chování je primární a sekundární prevence. Prevence, která zajistí, že dítě či adolescent vůbec nedozrají do fáze, kdy k uspokojování svých potřeb použijí hrubou sílu nebo se zaměří na protiprávní chování.

Terciální prevence se zaměřuje na konkrétní osoby, u kterých se rizikové chování projevuje, a na příčiny vzniku daného jevu. Cílem je předcházení zhoršování vzniklého stavu a recidivě, eliminace následků, resocializace a reedukace.

Pedagogičtí pracovníci by měli provádět prevenci rizikového chování dětí a mládeže také vlastním postojem a přístupem k výchově a vzdělávání, být pro žáky vzorem v chování, jednání a řešení krizových situací, být příkladem samostatně rozhodující, zdravě sebevědomé, vzdělané, sociálně kompetentní osobnosti.

OBEČNÁ VÝCHODISKA PŘI ŘEŠENÍ VÝCHOVNÝCH PROBLÉMŮ VE ŠKOLE

Tři hlavní rysy celoškolské politiky pro snížení kriminality mládeže, tedy i vandalismu:

- Pedagogický sbor by měl být jednotný v názorech na standardy chování požadovaného od žáků, a to včetně postupů, které jsou v případě potřeby pro jejich dosažení uplatňovány.
- Učitelé se musí chovat jednotně, musí spolupracovat a vzájemně se podporovat ve smyslu co nejvhodnějšího přístupu k disciplinárním problémům.
- Škola přijímá soubor opatření, která může aplikovat, a tím žáky motivovat k dobrému chování (např. využívá pochvaly ve třídě či systém odměn za dobrou práci a vzorné chování).

8. Záškoláctví, primární prevence a doporučené postupy pro pedagogy

Za záškoláctví je považována neomluvená absence žáka základní či střední školy při vyučování (absenci žáka omlouvá pedagogický pracovník, nikoliv rodič, a to na základě písemné žádosti zákonného zástupce či plnoletého žáka, vždy v souladu s pravidly školy, která musí být uvedena ve školním řádu). Jedná se o přestupek, kterým žák úmyslně zanedbává školní docházku. Je chápáno jako porušení školního řádu, současně jde o porušení školského zákona, který vymezuje povinnou školní docházku a povinnost žáků do školy chodit řádně a včas. Nezřídká je spojeno s dalšími typy rizikového chování, které negativně ovlivňují osobnostní vývoj jedince.

Postup pro řešení záškoláctví je součástí školního řádu. Školní docházku eviduje třídní učitel a při podezření na záškoláctví nebo v případě, že je doklad potvrzující důvod nepřítomnosti žáka nevěrohodný, se obrací na zákonného zástupce nezletilého žáka, nebo může požádat o spolupráci věcně příslušný správní orgán.

Variabilita příčin záškoláctví se odvíjí od množství funkcí, které škola plní. Kromě funkce vzdělávací a výchovné je škola rovněž významným místem socializace, v němž se žák dostává do společnosti svých vrstevníků a získává svou roli v rámci kolektivu, v němž seformují jak sociální, tak osobní vazby. Při zkoumání příčin záškoláctví je proto třeba vzít v úvahu veškeré vlivy, které na žáka v rámci školní docházky působí, a náležitě se jimi zabývat.

PRIMÁRNÍ PREVENCE V OBLASTI ZÁŠKOLÁCTVÍ

1. Nespecifická primární prevence – prostřednictvím školního vzdělávacího programu posilovat u žáků kladný vztah ke škole, vzdělání, svým spolužákům a učitelům, nabízet pozitivní vzory chování a posilovat zdravé klima školy, nabídka mimoškolní zájmové činnosti. Pro prevenci (ale i pro okamžitá účinná opatření v eliminaci záškoláctví) se osvědčila i organizační úprava vyučování. Zvláštní důraz je kladen na posílení role třídního učitele a někdy v praxi velmi podceňovaných třídnických hodin, které nejsou legislativně ukotveny. Příkladem může být organizační schéma, kde každý školní den začíná ranním krátkým brífinkem týmu, po němž bezprostředně následuje každodenní čtvrt hodinové setkání třídních učitelů se svými žáky a teprve poté je zahájeno vlastní vyučování. Kromě upevnění vztahů ve třídě umožňují takto pojaté třídnické hodiny získat komplexní přehled o docházce již před vlastním zahájením výuky a škola může problematické případy neodkladně řešit „zvacími telefonáty“ nebo i v opodstatněných případech vysláním asistenta do rodiny.
2. Specifická všeobecná primární prevence – důsledné seznámení žáků a rodičů se školním řádem

příslušné školy, s vnitřním řádem školského zařízení při zahájení příslušného školního roku, s preventivní strategií a preventivním programem školy. Seznámit se se školním řádem a vnitřním řádem je nutné zároveň i během školního roku, pokud dojde ke změně. Zejména všeobecnou primární prevenci záškoláctví ale představuje snaha o budování bezpečného pozitivního sociálního klima školy tak, aby se každý žák cítil ve škole komfortně a bezpečně a nebyl ohrožován ani ze strany spolužáků, ani ze strany pedagogů (např. ponižováním). Pokud pedagog využívá třídnických hodin, měl by při nich pracovat interaktivní zážitkovou pedagogikou, skrze ostatní témata rizikového chování, je vhodné si mapovat žáky s možnými sklony k záškoláctví (např.: téma vztahy ve třídě – je nějaký žák vyčleňován, objevuje se šikana, téma návykové látky – má nějaký žák sklony pozitivně hodnotit návykové látky; téma pravidla – dochází k opakovanému porušování pravidel; téma komunikace, rodina – co nám žáci skrze techniky sdělují, je doma vše v pořádku). Pedagog by neměl zapomínat, že záškoláctví je důsledek ne příčina.

DOPORUČENÉ POSTUPY A METODY Z HLEDISKA PEDAGOGA

Jedním z hlavních úkolů pro učitele, rodiče, případně i pro psychology je vyšetření příčin záškoláctví. Náprava již rozvinutého záškoláctví bývá velmi obtížná, proto by měla být jeho předcházení věnována maximální pozornost. Prvním krokem k nápravě je problém včas rozpoznat a porozumět individualitě dítěte. Nezbytnou podmínkou překonávání vzniklých obtíží je spolupráce rodičů, učitele a i poradenských pracovníků školy. Chceme-li zvolit správný způsob pomoci a integrovat žáky zpět do školy, musíme vzít v úvahu rozdíly mezi záškoláky a dětmi odmítajícími školu. Doporučujeme následující postup s ohledem na cílovou skupinu, s níž pracujeme. Příprava na jednání je nezbytná.

Kontakt s dítětem:

- nutné komunikovat přátelsky, bez hodnocení a odsuzování
- hovořit zásadně o konkrétním chování, bez nálepkování dítěte
- zaměřit se na prožívání dítěte v dané situaci
- zajímat se, jak svoje chování vidí s odstupem, co si o něm myslí teď
- společně hledat cesty k nápravě
- má-li dítě vůli chovat se lépe, připravit mu pro to podmínky v rodině i ve škole (tato vůle nesmí být promarněna)
- ocenit ho

Rodiče:

- vyjádřit porozumění jejich emocím, ocenit je
- vést je v komunikaci k oddělování osobnosti dítěte od jeho konkrétního chování
- upravovat chování k dítěti (způsob komunikace mění vnitřní postoj)
- vést k porozumění motivace chování dítěte
- soustředit se na to, co rodiče mohou, nebo dokonce musí udělat ke zlepšení situace
- na konci rozhovoru vždy shrnout, co bylo dohodnuto
- dohodnout se na následném sezení k reflexi, jak dohodnutá opatření fungují případně k

hledání dalších možností

Učitelé:

- způsob komunikace o dítěti je shodný jako při komunikaci s rodiči
- vysvětlovat motivaci chování dítěte v souvislosti s rodinným prostředím, výchovným přístupem rodičů, aby učitel mohl chování dítěte hlouběji chápat
- vést k dlouhodobé podpoře dítěte, které má snahu zlepšit svoje chování, nebrat to jako samozřejmost, ale oceňovat, povzbuzovat.

Doporučené postupy pro učitele jsou (Lazarová, 2008):

1. Čím dříve je záškoláctví odhaleno, tím lépe pro dítě. Při hledání příčin si udělat dostatek času pro analýzu případu, spojit se s rodiči, případně psychologem.
2. Je-li záškoláctví důsledkem neúnosné školní situace, navodit změnu. Naplánovat dlouhodobá opatření, aby se situace neopakovala.
3. Pokud se záškoláctví rozmáhá ve velkém a máme-li podezření a na hrozbu závislostí, spolupracovat s pedagogicko-psychologickými poradnami a speciálně pedagogickými centry.
4. Učit se v třídním kolektivu zjistit, jaké postavení má problémový žák. Bojí-li se učitelům nebo rodičům svěřit, předat ho do péče psychologa.
5. Pomoci dítěti při návratu do třídy. Doprovodit ho při prvním vstupu do kolektivu. Nemluvit o tom. K vyřešenému případu se již nevracet a neprojevat nedůvěru. Domluvit se s rodiči na těsném kontaktu, aby bylo případně další záškoláctví včas odhaleno.
6. Učitel bere v úvahu vlastní pocity ve vztahu k problémovému žákovi. Měl by se zbavit předsudků a postavit všechny žáky na stejnou „startovní čáru“.

9. Ochrana zdraví před škodlivými účinky návykových látek

Ve škole a školském zařízení, na nástupišti, v přístřešku a čekárně veřejné dopravy, v prostoru dětského hřiště a sportoviště určeného převážně pro osoby mladší 18 let, ve vnitřním prostoru provozovny stravovacích služeb, s výjimkou užívání vodních dýmek platí zákaz kouření a zákaz používání bylinných výrobků určených ke kouření elektronických cigaret, stejně jako zákaz a omezení prodeje a podávání alkoholických nápojů. Dále je zakázán dovoz, prodej a výroba hraček napodobujících tvar a vzhled obalu alkoholických nápojů a cigaretového zboží.

Platí zákaz vstupu pro osobu, která je zjevně pod vlivem alkoholu nebo jiné návykové látky do školy a školského zařízení, na dětské hřiště a sportoviště určeném pro osoby mladší 18 let, do prostoru, kde probíhá sportovní akce, aj.

Osoba mladší 18 let a u níž je důvodné podezření, že alkoholický nápoj požila nebo jí byl v rozporu se zákonem č. 65/2017 Sb. (Zákon o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek) nebo jí byla konzumace alkoholického nápoje jinak umožněna, nebo jinou návykovou látku užila, nebo jí bylo užití jiné návykové látky umožněno, je povinna se podrobit orientačnímu vyšetření. V případě, že povinná osoba orientační vyšetření odmítne nebo takové vyšetření nelze provést nebo úspěšně dokončit, provede se odborné lékařské vyšetření. Pokud odborné lékařské vyšetření osoba odmítne, hledí se na ni, jako by byla pod vlivem alkoholu nebo jiné návykové látky.

Škola je povinna vyzvat osobu, která nedodrжуje zákaz kouření nebo používání elektronické cigarety na místě, na němž je kouření nebo používání elektronické cigarety zakázáno, aby v tomto jednání nepokračovala nebo aby prostor opustila.

Škola je povinna osobu, která je ve škole zjevně pod vlivem alkoholu nebo jiné návykové látky a je ve stavu, v němž ohrožuje sebe nebo jinou osobu, majetek nebo veřejný pořádek, vyzvat, aby v tomto jednání nepokračovala nebo aby prostor opustila.

10. Krádeže - doporučený postup řešení

DOPORUČENÝ POSTUP

1. Informaci, že krádež je hanebný čin a současně protiprávní jednání, sdělte žákyním a žákům od počátku jejich docházky do vaší školy. Užitečné formy vštěpování bývají nejrůznější příběhy, při kterých děti buď dojmeme, anebo rozčílí následek takového jednání.
2. Do školního řádu zapracujte sankce, které škola použije v případě, že se někdo dopustí krádeže při poskytování školských služeb nebo při s nimi přímo souvisejících činnostech.
3. Každý, kdo se dopustí krádeže na školní půdě by měl mít možnost pohovořit si o svém jednání s ředitelkou školy.
4. Pečlivě se zabývejte příčinami. Některé jsou významně polehčující (dítě je ke krádeži donuceno někým jiným, z koho má strach). Někdy se může jednat i o formu kompulzivního chování, kterou je nutné řešit v rámci odborné péče.
5. S náhradou způsobené škody postupujte jako u vandalismu. Preferujte nápravu vztahu mezi poškozeným a zlodějem – trvejte na tom, aby zloděj věc vrátil přímo poškozenému, omluvil se a nabídnul za své chování nějakou kompenzaci.
6. Zákonné zástupce zloděje vyrozumívejte vždy až poté, kdy budete přesně znát příčiny, které dítě k takovému chování vedly a to zejména v případě menších dětí
7. Jestliže se jedná o škodu většího rozsahu, vyrozumívejte Policii ČR a oznamte podezření na spáchání přestupku proti majetku, případně trestného činu majetkové povahy.
8. Každou nahlášenou krádeží se zabývejte, vyšetřujte ji. Je to důležité poselství jak pro poškozeného, tak pro zloděje. Jakmile budete k dětem mít proslovy o krádežích, nezačínejte je tím, že si všichni mají na své věci dávat dobrý pozor a vy jste jim říkali, že si to či ono nemají do školy nosit nebo to mají zamykat. Tyto informace často vyznívají, jako by za krádež mohl poškozený, nikoliv zloděj. Jakoby normální bylo všechno zamykat a ne nekrást. Rozhovory s poškozeným po nahlášení krádeže důležité skutečnosti: kdo – kdy – kde – jak – proč – čím.....

KDY HLÁSIT RODIČŮM?

Rodičům poškozeného vždy ihned, rodičům zloděje rovněž vždy, nicméně mělo by tomu předcházet precizní zjištění příčin. Celá řada dětí krade proto, že je někdo krást poslal a oni z něj mají strach. Není to sice o nic menší krádež, ale je to informace, kterou by rodič měl vědět také.

KDY HLÁSIT POLICII?

V případě, kdy je škoda nikoliv nepatrná, nikdo nejeví snahu o nápravu a škola není vlastními silami schopná domoci se takové nápravy. Musí se jednat o úmyslné zcizení, poškození nebo zničení věci. Hlásíte také tehdy, jestliže o to žádá poškozený nebo poškozená nebo jejich zákonní zástupci.

Důležité upozornění - Škola a školské zařízení není orgán činný v trestním řízení, takže nemůže nic vyšetřovat. Pokusy o „vyšetřování“ ze strany školy, mohou nenapravitelně ovlivnit další vyšetřování Policie ČR.

KDY HLÁSIT OSPOD?

V případech, kdy se jedná o opakované jednání a výchovná a další opatření, která zvolila škola, neměla žádný účinek.

11. Tabák a tabákové výrobky DOPORUČENÝ POSTUP

- Zmapování situace – prevalence kouření, eventuálně názory a znalosti dětí

- Informování o rizicích kouření, principu tabákového byznysu – forma zvláštního semináře či v rámci jiné hodiny/příležitosti. Zapojení problematiky kouření do výuky v jednotlivých hodinách – výklad poškození zdraví v hodinách chemie/biologie, výpočet výdajů za cigarety v hodinách matematiky, výtvarné projekty na téma kouření, práce s dětskými protikuřáckými webovými stránkami v hodinách informatiky. Preventivní působení by mělo být zaměřeno na celé třídní kolektivy nejen na problémové dítě. Informace by se neměly týkat jen kouření cigaret, ale i dalších forem užívání tabáku, zejména vodních dýmek.

- Pravidelné dotazníkové šetření mezi žáky pomocí anonymních dotazníků za účelem monitorovat stav kouření a postoje ke kouření ve škole.

- Pořádání celoškolských akcí ke Světovému dni bez tabáku nebo mezinárodnímu nekuřáckému dni. Například vyhlašování školních soutěží – výtvarná, literární soutěž na téma kouření, soutěž o nejlepší protikuřácký videoklip.

- Uspořádání sportovního dne – zdůraznění, jak je důležité nekouřit pro udržení fyzické kondice

- Základní informace trvale dostupné – nástěnka, stánek, školní webové stránky. Vhodné je umístit plakáty mimo jiné i na toaletu. Informace předávat atraktivní a interaktivní formou – barevné obrázky, fotky, videa, kvízy, soutěžní otázky.

- Zpětná vazba (změnily se názory, znalosti, postoje dětí?).
- Nekuřácké prostředí je norma – ve škole (včetně pracoven učitelů), ale i doma nebo v autě.
- Dostupná léčba závislosti na tabáku pro ty, kdo si přejí přestat (většina kuřáků, i adolescentních, si přeje přestat, ale neví, jak na to, ani o jak silnou závislost se jedná – proto je jich úspěšných jen málo). Informovat se v nejbližším zdravotnickém zařízení, které se specializuje na odvykání kouření, zda je v tomto zařízení možnost odvykání dětí a adolescentů, nabízet tuto možnost rodičům dítětem které kouří.

- Volba relevantních argumentů – nestrašit rakovinou či infarktem, ale tím, co dospívající zajímá: zhoršení akné i kvality pleti, zápach z úst, zhoršení sexuálních funkcí, vrásky, stárnutí pleti, finanční stránka kouření (co lze koupit namísto týdenní, měsíční či roční dávky cigaret), zhoršení fyzické kondice, vysvětlení principu tabákového byznysu (výrobci musejí získat své zákazníky do závislosti, dokud oni „nemají rozum“ – dospělí s kouřením prakticky nezačínají, výrobci cigaret vědomě prodávají zboží, které zabíjí a vydělávají na tom velké obnosy peněz).

- Co nejširší spolupráce – sociální pracovníci, školní metodik prevence, psycholog, pedagogicko-psychologické poradny, protidrogový koordinátor, pediatr či jiní lékaři a zdravotníci.

- Informování rodičů o problematice kouření a o kouření v dětské populaci na rodičovských schůzkách – snaha minimalizovat podceňování kouření dětí ze strany rodičů, zvýšení informovanosti rodičů, možnost navázat spolupráci s rodiči na dané téma, možnost vysvětlit, jak důležité je pro dítě nekuřácké domácí prostředí.

- Není vhodné uchýlovat se ke striktním zákazům a postihům bez zařazení do kontextu a bez osvětlení problému kouření dotyčnému dítěti.

12. Krizové situace spojené s ohrožením násilím ve školním prostředí, které přichází z vnějšího i vnitřního prostředí

Krizové situace spojené s násilím ve školním prostředí zahrnují zejména rizikové chování, které je vyvoláno krizovou situací, která přichází z:

vnitřního prostředí - řešení konfliktů neadekvátním způsobem, zejména šikana, kyberšikana, vandalismus a další (viz *Přílohy Metodického doporučení*), útok na školu ze strany dětí/žáků/studentů (dále jen žáci), případně ze strany pedagogů.

vnějšího prostředí- řešení konfliktů neadekvátním způsobem, násilí způsobené osobou, která navštívila školu - obvykle rodič/rodiče žáka, násilí způsobenému osobou/osobami, která vnikla do školy nebo jejího okolí a ohrožuje školu násilím nebo jinými prostředky, které mohou ohrozit žáky, pedagogy a další pracovníky školy.

Identifikace žáků, kteří spadají do rizikové skupiny s násilnickými sklony, je komplexní a zvažovat by se měly zejména následující faktory, které mohou posilovat násilné chování:

- fascinace mediálním násilím, zbraněmi a výbušninami,
- snížená schopnost lítosti,
- hrubé chování k ostatním lidem i zvířatům,
- nedostatek pozitivních vztahů k dospělým a ke škole,
- onemocnění spojená s možnými a taky násilného a nekontrolovaného jednání.

Čím více podobných charakteristik se u žáka projeví, tím větší pozornost je třeba mu věnovat. Je důležité, aby pracovníci školy znali dobře každého ze žáků školy. S podobnými faktory je třeba počítat u všech dospělých osob z prostředí školy, i těch, které přicházejí z vnějšího prostředí a současně je třeba zvažovat faktory spojené s radikálním chováním a extrémismem.

Škála možných krizových situací je tedy široká a je třeba, aby aktivity školy ve vztahu k žákům a ostatním zaměstnancům školy tvořily provázaný celek v podobě bezpečnostního plánu a krizového plánu včetně systému včasného varování. Žáci a zaměstnanci musí být informováni o tom, jak se chovat v případě uváděných nečekaných krizových situací, případně při podezření na hrozící krizovou situaci, na koho se obrátit, kde je možnost úniku a případné ochrany před útočníkem/ky.

PREVENCE

Jedná se o specifickou primární prevenci, která zahrnuje aktivity věnované předcházení výskytu krize, např. řešení konfliktů, nepřítomnost střelných zbraní, programy pro prevenci šikany, kyberšikany, sebevražd, výcvik pracovníků školy v zásadách první pomoci. Hlavními příčinami smrti u dětí jsou podle pořadí četnosti úrazy, vraždy a sebevraždy. Doporučené intervence:

Sekundární intervence: zahrnuje kroky, které je třeba podniknout bezprostředně po krizi s cílem minimalizovat efekty a eskalaci, např. evakuace studentů do bezpečí či co nejrychlejší znovuotevření školy po tragické události.

Terciární intervence: zahrnuje poskytování dlouhodobé následné péče těm, kteří prožili těžkou krizovou situaci, např. monitorování a podpora přátel obětí během jednoho roku po události, pomoc odborníka pro řešení krizových situací, pomoc psychologa po násilném incidentu na škole. Výzkum prokázal, že mladiství, především pokud prožili nějaké trauma, jsou vystaveni vyššímu riziku drogové závislosti, hrubého chování a sebevražedných sklónů.

DOPORUČENÉ POSTUPY

Předcházení vzniku rizikové situace

Úspěšnost školy v předcházení vzniku a rozvoje krizové situace z velké míry souvisí s tím, jak kvalitně jsou nastavená pravidla fungování denního chodu školy, pravidla pro vnitřní i vnější komunikaci, znalost zákonného rámce a průběžný monitoring. Velký vliv na úspěšnost prevence má míra součinnosti a participace jednotlivých zaměstnanců, rodičů a žáků samých.

Včasná identifikace příznaků rizikové situace

Postupy monitoringu žáků a osob pohybujících se ve škole, monitoring rizikových míst a situací ve vztahu ke stanoveným rizikovým jevům a způsoby varování. Pracovníci školy by měli vědět, jaká je jejich odpovědnost ve včasné identifikaci hrozící krizové situace, jaké mohou pozorovat příznaky, jak je mohou zjišťovat, a co v případě jejich identifikace mají dělat. Žáci, studenti a rodiče jsou vedeni k postupům oznamování podezření na hrozící rizikovou situaci ve škole.

Postup při ohrožení školy rizikovou situací

Školy mají pro zachování bezpečného prostředí ve škole zpracovaný krizový plán pro případ ohrožení školy, tj. pro případ, že se rizika identifikovaná v bezpečnostním plánu naplní. Krizový plán zahrnuje informovanost všech pracovníků školy a jejich žáků, informovanost rodičů a propojení se záchranným systémem v regionu.

Následná intervence

Následný plán intervence pro žáky, pedagogy a případně i pro rodiče, pokud se škola stala objektem násilného chování, zahrnuje např. způsoby periodického monitorování a kontakt s postiženými násilnou situací a sledování vlivu krize na další vývoj osob a událostí, plán pro krátkodobou i dlouhodobou externí psychologickou podporu pro zaměstnance školy, žáky, kterých se situace dotkla, způsoby zajištění pokračování výuky, zakomponování preventivních prvků do výuky apod. Význam těchto následných postupů spočívá především v prevenci rozšíření např. sebevražedných nebo násilných sklonů, v prevenci rozvinutí posttraumatické stresové poruchy, úzkostných poruch, rizikového chování apod., a zejména pak ve znovunastolení pocitu bezpečí a důvěry ke škole. Součástí následného plánu je také vyhodnocení bezpečnostního a krizového plánu a jejich aktualizace na základě zkušenosti.

13. Sebepoškození, motivy sebepoškození a možná prevence

Motivem sebepoškození (dále jen SP) bývá nejčastěji:

- snaha zmírnit vnitřní napětí, snaha uniknout z nesnesitelné situace nebo neúnosného duševního stavu, snaha odstranit pocity viny, studu, dosažení pocitu očištění
- snaha získat pocit kontroly nad vlastním tělem a psychikou
- snaha dosáhnout pocitu uspokojení z tělesného prožitku bolesti nebo tepla krve
- tělesné vyjádření nevyslovitelných pocitů, vyjádření hněvu na sebe, např. za vlastní slabost nebo za nedostatek disciplíny
- odpoutání pozornosti od jiných problémů
- manifestace potřeb, demonstrace vlastní síly nebo dosažení péče a ochrany, získání pocitu bezpečí nebo jedinečnosti
- znovuprožití traumatu ve snaze o jeho zpracování
- dosažení poranění, která jsou viditelná a léčitelná na rozdíl od těch neviditelných duševních
- dosažení neatraktivnosti pro ostatní.

Ač rodiče a učitelé často vnímají SP jako manipulaci, primární a vědomá snaha dosáhnout výhod, trestat okolí nebo mu způsobit výčitky svědomí nebývá tak častá. Přímým spouštěčem SP bývá nejčastěji pocit ztráty a opuštění, pocit studu, kritika. Emocemi, které jsou nejčastěji přítomny před SP (ale i po něm), jsou zlost na sebe a smutek. Aktu sebepoškození téměř vždy předchází izolace, někdy se však děti poškozují v přítomnosti kamaráda/ky či ve skupině.

Nespecifická prevence:

- posilování schopnosti dětí zvládat zátěž (schopnost zvládat zátěž obecně v populaci klesá) – součást univerzálních i cílených preventivních přístupů (např. umožnit mladým lidem v rámci školních a

mimoškolních aktivit poznat a vyzkoušet různé metody zvládnání stresu a negativních emocí

- posilování schopnosti rozeznávat existující silné stránky a rozvíjet je
- naučit obracet se na druhé a navazovat s nimi vztahy autentickým a smysluplným

způsobem a účastnit se aktivit, při kterých mohou pociťovat smysluplnou vazbu a sounáležitost

Specifická primární prevence

Důležitá je vnímavost vůči projevům možného sebepoškození:

- nevysvětlené popáleniny, řezné rány, jizvy a jiné shluky stop na kůži, běžným místem sebepoškození bývají paže, zápěstí a předloktí nedominantní horní končetiny, ale stopy sebepoškození se mohou vyskytnout prakticky na kterékoliv části těla
- ročnímu období nepřiměřené oblečení (dlouhé rukávy a dlouhé kalhoty v létě), potítka a jiné krytí zápěstí, vyhýbání se aktivitám, které vyžadují odhalení těla (plavání, tělocvična), obvazy a náplasti
- netypické osobní věci (žiletky a jiné pomůcky, použitelné k řezání či úderům)
- nárůst známek deprese či úzkosti
- neuvěřitelné nebo neúplné historicky jako odpověď na cílené dotazy

Otázky na SP musí být emočně neutrální a neútočné.

Při pořádání preventivních akcí je třeba se vyhnout kontraproduktivním jednorázovým vzdělávacím akcím cíleným primárně na zvýšení informovanosti o formách a praktikách sebepoškození. Při osvětě je vhodné zaměřit se spíše na vyvolávající příčiny (emoční potíže, zvládnání zátěže atd.), resp. vzdělávat spíše rodiče a učitele než děti.

Primární prevence indikovaná

- pomoci odhalit spouštěče sebepoškození
- pomoci zlepšit schopnost uvědomit si stresory udržující SP
- zlepšit schopnost rozeznat, prožívat a zvládat produktivnějšími, pozitivními způsoby emoční stavy a vlastní emoce, naučit vhodnějšími strategiemi zvládnání stresu a poskytnout adaptivnější alternativy pro řešení zátěžových situací
- motivace a asistence při odstraňování přidružených problémů (užívání návykových látek)

DOPORUČOVANÝ POSTUP

- Posoudit aktuální riziko závažného sebepoškození a v případě jeho přítomnosti odeslat dítě, event. i proti vůli rodičů, do spádového psychiatrického zařízení
- Kontaktovat rodinu, systematická dlouhodobá spolupráce s rodinou
- Předat dítě školnímu psychologovi. Pokud škola nedisponuje školním psychologem, lze samozřejmě využít služeb psychologa pedagogicko-psychologické poradny.
- Motivovat dítě a rodinu k návštěvě specialisty – krizové centrum, psychologická/psychiatrická ambulance
- Stanovit jasně hranice a pravidla na půdě školy
- Ideální přístup je takový, ve kterém je SP tolerováno, ale vede ke konkrétním důsledkům – například lze zavést pravidlo, že žák může za učitelem přijít kdykoliv, když pociťuje nutkání poškodit se, ale učitel se mu nebude věnovat, pokud se poškodí (za podmínky, že jiný dospělý, učitel či rodič zvládne akutní situaci s eventuálním ošetřením či zabráněním dalším následkům).

Nevhodný postup:

- snaha okamžitě odstranit sebepoškozující chování
- sankce a ignorace

Pedagog může v některých případech být nejdůležitějším dospělým motivujícím dítě ke změně, resp. vyhledání odborné pomoci. Na druhou stranu bez spolupráce s rodinou je jeho kompetence (ale i odpovědnost) limitovaná.

14. Tematický plán na školní rok 2022/2023

Hlavní základy primární prevence budou na naší škole postaveny na těchto pilířích:

- Žáci a rodiče: Komunikace s rodiči žáků a informovanost prostřednictvím třídních schůzek, webových stránek školy, facebookových stránek školy, emailem, telefonicky a konzultacemi jednotlivých pedagogů. Dále setkávání se s rodiči na akcích, které škola pořádá.
- Spolupráce s institucemi : Nadále budeme spolupracovat s institucemi, které se danou problematikou zabývají (PPP, OSPOD, Policie ČR). Během roku oslovíme pracovníky Poradny pro primární prevenci, zrealizujeme programy, které nabízí (nebezpečí kyberšikany, nebezpečí šikany, drogy v dospívání, bezpečné sexuální chování v dospívání). Vhodné programy vybíráme během celého školního roku.
- Škola: Učitelé budou s žáky v hodinách diskutovat o chování, vztazích, kázni, a vandalismu a to nejen v rámci třídnických hodin. Během roku budeme doplňovat webové a facebookové stránky školy, nástěnky, novými materiály.

Během školního roku 2022/2023 plánujeme uskutečnit tyto akce:

- oblast zdravá výživa – v rámci vyučovacích hodin biologie a chemie Dále vaření zdravých jídel, optimalizace spotřebního koše. Žáci školy jsou průběžně motivováni k docházce do školní jídelny (svačiny, obědy).
- oblast prevence: přednášky, filmy, interaktivní zážitková prevence v oblasti Duševní hygieny
- oblast dopravní výchova: přednášky dopravní policie, prevence rizikového chování, dopravní značky, bezpečné chování v provozu, řešení dopravních situací, ukázky nebezpečných dopravních situací, příprava na budoucí roli řidiče, postup v případě dopravní nehody apod. – to vše v rámci dopravní výchovy od společnosti Dekra
- oblast sport: ukázky alternativních sportů - témata: pohybový režim, vyváženost sportovních a odpočinkových aktivit apod.
- oblast první pomoci: výuka v hodinách chemie a tělesné výchovy - pro všechny žáky školy vždy úměrně věku žáků, modelové situace - výron kotníku, popálení, resuscitace, utonutí apod.

15. Časově tematický plán metodika primární prevence pro školní rok 2021/2023

Plán prevence je rozdělen na měsíční cykly. Jedná se o rámcový, předběžný plán, který v průběhu školního roku bude průběžně aktualizován a doplňován o významné aktivity, projekty, exkurze, besedy a další akce v rámci oblasti prevence. Minimálně dvakrát za školní rok plánujeme mapování sociálně patologických jevů formou dotazníků. První dotazníkové šetření je naplánováno na říjen 2022 druhé se uskuteční v průběhu 2. pololetí školního roku (plánováno na květen 2023).

V průběhu celého školního roku se v rámci primární prevence dotkneme různými formami naší práce těchto a i dalších témat: záškoláctví, násilí, šikana, xenofobie, rasismus, intolerance, zdravý životní styl, antisemitismus, sekty asociálně patologické náboženské hnutí, užívání návykových látek, anabolik, medikamentů, netolismus, patologické hráčství, divácké násilí, kriminalita a delikvence, vandalismus atd.

(viz. příloha.č.1. MPP – Minimální preventivní program pro školní rok 2023/2024)

16. Důležité kontakty a doporučené odkazy

Blansko Adresa: Nad Čertovkou 17, Blansko, 678 01

Telefon: 516 417 431

Mobil: 605 286 685

Email: blansko@opppvyskov.cz

Boskovice

Adresa: Štefánikova 2, Boskovice, 680 01

Telefon: 516 454 178

Mobil: 721 754 139

Email: boskovice@opppvyskov.cz

Linka bezpečí

Tel.: 116 111

Modrá linka

Tel.: 549 241 010

Mobil: 608 902 410

E-mail: help@modralinka.cz

WEBOVÉ ODKAZY

- www.e-bezpeci.cz
- www.seznamsebezpecne.cz
- www.napisnam.cz
- www.linkabezpeci.cz
- www.bezpecne-online.cz
- www.ditekrize.cz
- www.minimalizacesikany.cz
- www.minimalizacesikany.cz/poradna
- www.nntb.cz
- www.nebudobet.cz
- www.internetembezpecne.cz
- www.sikana.org
- www.saferinternet.cz
- www.chat.spondea.cz